

Školní program proti šikanování

Střední lesnická škola v Hranicích, Jurikova 588

Tento dokument byl zpracován na základě **Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) a Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (Dokument Č.j. MSMT- 22294/2013-1).**

Definice šikanování:

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu (kyberšikana).

Šikana se dělí na tyto základní formy (Kolář, 2011):

Šikana podle typu agrese – prostředku týrání	fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany
Šikana podle věku a typu školy	šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně, uční, gymnazisty..., šikana mezi vysokoškoláky
Šikana z genderového hlediska	chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům
Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení	na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém
Šikana podle speciálních vzdělávacích	šikana neslyšících, nevidomých, tělesně

potřeb aktérů	postižených, mentálně retardovaných žáků apod.
----------------------	--

Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011):

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

KRIZOVÝ PLÁN ŠKOLY PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

V případě jakéhokoliv náznaku šikanování bude škola postupovat podle následujících kroků:

1. Posouzení situace – zda se jedná o šikanu (při zhodnocování projevů násilí je nutné vždy posoudit, zda jsou přítomny znaky šikanování: **záměrnost, opakování, samoučelnost agrese a nepoměr sil**) nebo příbuzné fenomény zla (jednorázový konflikt nebo rvačka mezi dvěma stejně silnými chlapci, zneužívání moci pedagoga vůči žákovi apod.).

2. Vnitřní diagnostika – zjistíme-li, že se jedná o šikanu, musíme podniknout všechny kroky proto, abychom se o ní dozvěděli co nejvíce, a určíme formu šikany. Školní metodik prevence ve spolupráci s vedením školy posoudí, zda může řešit konkrétní šikanu škola sama, nebo potřebuje-li pomoc zvenku (kdy musí spolupracovat s odborníky specialisty ze školních servisních zařízení (PPP, SVP atd.) a odborníky ze státních i nestátních institucí (Orgány sociálně právní ochrany dítěte - OSPOD, policie apod.). Dále posoudíme, o jaký stupeň šikanování se jedná. Škola řeší pouze počáteční šikany, pokročilejší přenechává odborníkům. Dále stanovujeme vzájemné vazby mezi agresory a oběťmi. V případě přítomnosti závislosti odhadneme její intenzitu. Odhadneme také formu šikany a načrtneme hrubou „diagnózu“.

3. Určení scénáře – jak je uvedeno výše, škola určí, kdy je nutné žádat o pomoc zvenku a kdy si pomůže sama (běžná nebo komplikovaná forma šikany). Na základě určení stadia a formy šikany stanovujeme léčbu – buď stačí první pomoc, která rychle a účinně zastaví šikanu, nebo volíme celkovou léčbu na úrovni školy, kdy dlouhodobě pracujeme se vztahy ve třídě.

V případě, že k šikanování dojde, existují dva typy scénářů, které jsou zpracovávány:

3. 1 Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
  - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);

- b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
- 7. realizace vhodné metody:
  - a. metoda usmíření;
  - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
  - c. třídní hodina: efekt metody usmíření;
  - d. oznámení potrestání agresorů;
- 8. rozhovor s rodiči oběti;
- 9. třídní schůzka;
- 10. práce s celou třídou.

Na základě výše uvedeného scénáře bude pedagogický pracovník, který má podezření na šikanování, postupovat podle následujících kroků:

- 1. Konzultuje své zjištění a pozorování s dalšími kolegy.**
- 2. Co nejdříve oznámí své podezření vedení školy, výchovnému poradci, školnímu metodikovi prevence a konzultuje další postup.**
- 3. Okamžitě oddělí agresora (nebo více agresorů) od oběti. V době vyšetřování oddělí i jednotlivé agresory, aby nedocházelo k domlouvání se na společném znění výpovědi.**
- 4. Vyslechne svědka (případně více svědků) a snaží se najít odpověď na následující otázky:**
  - kdo je agresorem, počet, kdo je oběť, počet
  - co, kdy a jak dělali agresori obětem
  - jak dlouho šikana trvá.
- 4. Ve spolupráci se školním metodikem prevence kontaktuje rodiče oběti a konzultuje s nimi výskyt nepřímých znaků šikany, požádá je o spolupráci.**
- 5. Vyslechne spolu se školním metodikem prevence oběť – diskrétně a citlivě.**
- 6. Zajistí ochranu oběti šikany.**
- 7. Vyslechne se školním metodikem prevence agresory – individuálně i konfrontačně mezi sebou (může vést k vzájemnému obviňování a přiznání).**

8. Požádá vedení školy a svolání výchovné komise, která na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a o jaké stadium. Výchovná komise navrhne další řešení situace vůči obětem i agresorovi (výchovné opatření), případně vůči celé třídě.

9. Seznámí rodiče nezletilého agresora se situací a sdělí jim navrhnutá výchovná opatření. Požádá je o spolupráci. Pokud odmítají, po dohodě s vedením školy zváží oznámení na Policii ČR nebo OSPOD (Orgánům sociálně právní ochrany dítěte).

10. Seznámí rodiče oběti se situací.

11. Vysvětlí nebezpečí a důsledky šikanování ve třídě, oznámí udělení výchovných opatření agresorům. Třídu nadále sleduje ve spolupráci se školním metodikem prevence.

12. Pokud na šikanování upozorní rodiče, stanovuje postup řešení ředitel školy.

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy)
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- vyloučení ze školy při opakování násilí po rozhodnutí výchovné komise
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

V případě potřeby škola doporučí zletilému žákovi nebo jeho zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

3. 2 Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

(Komentáře k jednotlivým krokům jsou uvedeny v metodickém doporučení)

Při neobvyklých formách šikany je lepší vždy informovat odborníky zvenku (PPP, SVP) a poradit se o dalších krocích.

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, což bývá často u pokročilé šikany, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení. Jestliže má pedagog podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že rodiče odmítají spolupracovat se školou a opakovaně se odmítají zúčastňovat výchovných komisí, je škole povinná vyrozumět OSPOD.

Postup při řešení kyberšikany

(zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu).

Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky.

1. Zajistit ochranu oběti.

Škola kontaktuje operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu atd.

2. Zajistit dostupné důkazy s podporou IT kolegy.

3. Důkladně vyšetřit a žádat odbornou pomoc.

4. Opatření

Zvolí se takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil.

5. Informovat a poučit rodiče

Informují se rodiče oběti i rodiče kyberagresora. Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“ (např. NE konfrontace oběti a agresora). **Rodiče se poučí** o tom, koho mohou (je vhodné) kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.). Některé případy kyberšikany nespadají do kompetence školy.

6. Žádat konečný verdikt a informace

Při zapojení a následně celém prošetření případu by měla škola trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (PČR...) a dalších subjektů (rodiče).

7. Postihy

Při postizích agresorů postupuje škola v souladu se Školním řádem a již vypracovaným krizovým plánem.

PŘÍLOHA:

Literatura, webové stránky, kontakty

1. Literatura pro oblast školního šikanování

Základní literatura

- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

- Kavalír, A. (Eds.) (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář, M.(2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování. In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
- Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.
- Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.
- Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2.12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2.12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Philippová, L., Janošová, P. (Eds.) (2009). Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU.
- Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál.

2. Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

3. Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, www.napisnam.cz